

MAGYAR AFRIKA TÁRSASÁG
AFRICAN-HUNGARIAN UNION

AHU MAGYAR AFRIKA-TUDÁS TÁR
AHU HUNGARIAN AFRICA-KNOWLEDGE DATABASE

KUN, Tibor

Szenegál

Eredeti közlés/Original publication:

Klió, 1997, 6. évf., 2. sz., 105–108. old.

Elektronikus újraközlés/Electronic republication:

AHU MAGYAR AFRIKA-TUDÁS TÁR – 000.000.120

Dátum/Date: 2012. szeptember/September 5.

Az elektronikus újraközlést előkészítette

/The electronic republication prepared by:

B. WALLNER, Erika és/and BIERNACZKY, Szilárd

Hivatkozás erre a dokumentumra/Cite this document

Kun, Tibor: Szenegál, *AHU MATT*, 2012, pp. 1–5. old., No. 000.000.120,

<http://afrikatudastar.hu>

Eredeti forrás megtalálható/The original source is available:

Országos nagy könyvtárak

Kulcsszavak/Key words

Észak–Afrika, Szenegál, hagyományos és koloniális építészet Afrikában, területrendezés Afrikában, a francia jelenlét építészeti következményei Szenegálban,

North Africa, Senegal, traditional and colonial architecture in Africa, land use planning in Africa and in Senegal, architectural consequences of French presence in Africa and in Senegal

---

AZ ELSŐ MAGYAR, SZABAD FELHASZNÁLÁSÚ, ELEKTRONIKUS,
ÁGAZATI SZAKMAI KÖNYV-, TANULMÁNY-, CIKK- DOKUMENTUM-
és ADAT-TÁR/THE FIRST HUNGARIAN FREE ELECTRONIC SECTORAL
PROFESSIONAL DATABASE FOR BOOKS, STUDIES,
COMMUNICATIONS, DOCUMENTS AND INFORMATIONS

* magyar és idegen – angol, francia, német, orosz, spanyol, olasz és szükség szerint más – nyelveken készült publikációk elektronikus könyvtára/ writings in Hungarian and foreign – English, French, German, Russian, Spanish, Italian and other – languages

* az adattárban elhelyezett tartalmak szabad megközelítésűek, de olvasásuk vagy le-
töltésük regisztrációhoz kötött/the materials in the database are free but access or
downloading are subject to registration

* Az Afrikai Magyar Egyesület non-profit civil szervezet, amely az oktatók, kutatók, diákok és érdeklődők számára hozta létre ezt az elektronikus adattári szolgáltatást, amelynek célja kettős, mindenekelőtt sokoldalú és gazdag anyagú ismeretekkel elősegíteni a magyar afrikánisztikai kutatásokat, illetve ismeret-igényt, másrészt feltárni az afrikai témájú hazai publikációs tevékenységet teljes dimenziójában a kezdetektől máig./The African-Hungarian Union is a non-profit organisation that has created this electronic database for lecturers, researchers, students and for those interested. The purpose of this database is twofold; on the one hand, we want to enrich the research of Hungarian Africa studies with versatile and plentiful information, on the other hand, we are planning to discover Hungarian publications with African themes in its entirety from the beginning until the present day.

SZENEGÁL

Kun Tibor

Alain Sinou, a könyv szerzője, képzettsége szerint városépítész és szociológus, Párizs VIII. Egyetemén a Francia Urbanisztikai Intézetben oktat. Jelen könyvén kívül – mint az afrikai városépítészet szakembere – a *Les villes d'Afrique noire 1650–1960* (Fekete-afrikai városok 1650–1960) és a *Porto-Novo, ville d'Afrique noire* (Porto-Novo, egy fekete-afrikai város) című művek írója, valamint egyik társszerzője a J. Soullillou szerkesztésében kiadott *Rives coloniales* című, hasonló témájú könyvnek. A most ismertetésre kerülő mű két társkiadója a francia tengerentúli területek kultúráival foglalkozik.

A. Sinou vizsgálatának földrajzilag kijelölt területe Nyugat-Afrika egykor francia gyarmati uralom alatt állott országai, míg két célja: egyrészt annak bemutatása, hogyan ismétlődtek ezeken a vidékeken a Franciaországban, illetve más, akkori gyarmatosított területeken megvalósított városrendezési gyakorlatok, másrészt pedig annak elemzése, hogyan ötvöződtek az anyaországban kigondolt tevékenységi formák a gyarmatokon élők építészeti tevékenységéből eredő területrendezési elképzelésekkel. Időben a szerző a következő határokat tűzte maga elé: a XVII. század (tehát még az európaiak és afrikaiak találkozása előtti időszak, amikor – szerinte – már létezett nem tudatos tevékenység e területek építészetében, berendezésében) és a XIX. század közötti időszak – a *comptoir*-ok (kereskedelmi telepek) kora, majd a XIX. század közepétől a XX. század 1930-as éveig (a párizsi Gyarmati Kiállítás éve, 1931); ez a városok megjelenésének korszaka. A szerző még megjegyzi, hogy a második világháború utáni periódus is nagyon fontos, mert akkor a Fekete-Afrikában alkalmazott politikai és gazdasági irányítás megváltozása eredményeképpen a területrendezési elvek és gyakorlatok is jelentős változásokat éltek át.

A XVII. és a XIX. század közötti időszakban az európaiak által létrehozott kereskedelmi telepeket a „nagyértékű homogenitás jellemezte.” Nem városokról volt itt szó, hanem kereskedelmi tevékenységekhez kapcsolódó telepekről. Ha a kereskedelem megszűnt, eltűnt a telep is.

Faidherbe 1854-ben érkezett Szenegálba, nevéhez fűződik a tulajdonképpeni gyarmatosító tevékenység, és ebből következően a *comptoir*-ok gyarmati városokká történő átalakulása. Ez a kor a néger rabszolgakereskedelem „virágkora”. E kereskedelem nem igényelt különösebb építkezést sem az itteni európaiak, sem pedig a bennszülöttek részére. Az „első és sokáig az egyedüli anyagi jellegű beruházások”, az erődök voltak, amelyeknek részletes bemutatására a szerző kitér. Ezek az erődök a „gazdasági és politikai hatalom” szimbólumaivá váltak.

E területeken a XVII–XVIII. században egymást érték a különböző francia társaságok (*compagnie*). Szenegálban Gorée és Saint-Louis voltak azok a települések, ahol jelentősebb kereskedelmi forgalom zajlott; mindkét településen a társadalmi és

a gazdasági életet a kis számú félvér család irányította és tartotta kézben, amelyek francia, angol, portugál és holland származásúak voltak. Az ebben a korban ideérkező európaiak építészeti szokásai, megoldásai nem alkalmazkodtak a helyi adottságokhoz; megelégedtek a hazájukban létező eljárásokkal. *Saint-Louis*-ban az épületek lakóinak megoszlása rassz- és anyagi különbségek alapján történt, amelyben a vallási hovatartozás is szerepet játszott, valamint az a tény, hogy az európaiak nem tekintették a négereket teljes jogú emberi lényeknek...

A XIX. század eleje-közepé táján ezeknek a *comptoir*-oknak a geopolitikai helyzete nagyon meggyöngült. A gazdaságban föllendült a gumiarábikum, majd a földimogyoró termesztése. *Saint-Louis* és *Gorée* lakosságának létszáma földuzzadt: *Bordeaux*-ból, *Nantes*-ből, *Le Havre*-ből nagy számban érkeztek – hosszabb itt-tartózkodásra – kereskedők, akiknek fő célja „a meggazdagodás és nem a civilizáció” volt. 1817-ben e két település státusza megváltozott: a közigazgatás most már nem a *compagnie*-októl függött, hanem a tengerészeti minisztériumhoz tartozó kormányzótól. Nagy változásokat hozott a rabszolgaság 1848-as eltörlése is. Építészetileg ez a felszabadult négek elhelyezésének problémáját vetette föl: ennek megoldására egy ún. „szabadság faluját” (*village de liberté*) létesítettek – egyfajta „koncentrációs tábor”. A kísérlet azonban megbukott. Az európaiak ezzel párhuzamosan meg kívánták változtatni a lakosság szokásait, úgy, hogy azokat a nyugat-európai normákhoz alakítják. E céljuk megvalósítására felhasználták a vallást, az iskolákat, a bíróságokat és a kórházakat.

Szenegálban a XIX. század második felétől lehet a városok korát számítani. Az ország a francia gyarmatbirodalom legfejlettebb területévé vált, innen irányították az 1895-ben létrehozott AOF-ot (*Afrique Occidentale Française* – Francia Nyugat-Afrika). Építészetileg a franciák elsősorban az anyaország tapasztalataira kívántak támaszkodni: elképzeléseikbe a helyi adottságok figyelembe vétele nem fért bele. A beruházások elosztásában először a remélt profit számított, s csak másodsorban vették figyelembe a civilizációs terveket, amelyek megvalósítására új városokból kiindulva került sor. Galliéni neve merül itt fel, aki azt tartotta, hogy a bennszülöttek a modernséggel kapcsolatba kerülve majd lassan maguk is civilizálódnak. Egy 1884-es Franciaországbeli törvény értelmében pedig néhány település (*Saint-Louis*, *Gorée*, *Rufisque*, *Dakar*) helyi születésű lakói – francia állampolgárokká váltak; igaz, ez csak egy kis, kiváltságos réteget jelentett.

A földtulajdon bonyolult átrendeződésének, következményeinek bemutatása után a szerző *Saint-Louis* építészetét (hidak, őrtornyok, telegráf, utak) tárja elénk és elemzi, kiemelve ezen belül *Faidherbe* tevékenységét, az általa alkalmazott különféle – erőszakos és kevésbé erőszakos – módszereket.

A leendő új főváros, *Dakar* alapítása a hosszú távú gyarmati politika eredménye: itt már az állam kívánt döntő szerepet játszani a közigazgatásban. Ez ellen azután a helyi vagyonos osztályok lázadtak föl; viszont az állam képviselői most már kíméletlenül fölléptek ezen rétegek akadályozó tevékenysége ellen. Nem haboztak bevetni a gyarmati hadsereget sem, igaz, ezt a hadsereget, a szerző szerint, nem úgy kell „tekinteni, mint oszlopokba rendezett, fegyelmezett, a civilizáció eszményébe szerelmes egységeket, hanem mint rendetlen tömeget, amelyet képzetlen vezetők irányítanak.”

A katonai épületek, berendezések ismertetése után a bennszülött város bemutatása következik, azon belül részletesen megismerkedhetünk a dakari Medinával, létrehozásának történetével; a hatóságok ide akartak költöztetni több ezer afrikait, akiket felelősnek tartottak az 1914-es nagy pestisjárványért. A tervet azonban az afrikai bennszülöttek – Blaise Diagne néger képviselő közbenjárásával is – elutasították. De a bennszülöttek kárára történt a „fehérek” – tehát az európaiak – városának berendezése is. Ennek ideológiai kiindulópontja a következő volt: modellként kellett volna szolgálnia arra, hogy a bennszülöttek saját negyedeikben is hasonlóképpen éljenek. Ez utóbbiak meglehetősen gyenge anyagi helyzete – többek között – azonban ezt nem tette lehetővé, bármennyire szeretnék volna is!

A „Fhérek városa” általában egy magaslaton helyezkedett el, higiéniai megfontolások alapján; *plateau*-nak nevezik el, s itt foglalnak helyet az adminisztrációs intézmények. Alapvetően elitista képződmény. Vele ellentétben, lejjebb helyezkedett el a gazdasági városközpont, amely a folyami és vasúti csomópontokat részesítette előnyben. A bennszülöttek és a fhérek városa közötti ellentétek kiáltoak voltak.

A francia gyarmati városnak megvolt a saját esztétikája, művészi kerete, amely elsősorban a franciaországi helyzetet és irányzatokat tükrözte, de az angol gyarmatok hatása is fölbukkant. Először az ún. *style du vainqueur* (a győztes stílusa) figyelhető meg, majd az európai neoregionalizmus kispolgári irányzata hódított. Jelentős volt az iszlám hatása, pl. Dzsennében vagy Tombuktuban; itt a helyi hatások inkább érződnek.

Befejező soraiban A. Sinou alapvető, általa követett kritériumokra hívja fel figyelmünket; igyekezett elkerülni az ítéletalkotást az elemzett gyarmati építészeti gyakorlat megjelenési formáiról, hiszen az építészek a kor elvárásai és anyagi lehetőségei alapján, legjobb tudásuk szerint próbáltak dolgozni. De nem akarta a gyarmatosítás dicséretét sem zengeni vagy akár csak azt rehabilitálni.

A szerzőnek sikerült is tartania magát ezekhez a szempontokhoz. Gazdag áttekintést adott könyvében a kor területeinek sokoldalú fejlődéséről (amelynek minden aspektusát – természetesen – nem tudtuk itt vázolni): egészségügy, társadalmi rétegződések és berendezkedések, szokások, földparcellázások, vallási felekezet működése, hatása, gazdasági problémák, a bennszülött és az európai lakosok életmódja, a különböző épületek építészeti leírása, stb...

Sajnálatos ugyanakkor, hogy nincs név- és tárgymutató, ami egy ilyen hatalmas adat- és névtömeget felvonultató mű átlátható, könnyű kezeléséhez ma már elengedhetetlen. Viszont az olvasó nem kis öröme, közel másfélszáz illusztráció (városok, települések, épületek alaprajzai, fényképei, térképek stb.) díszíti a könyvet, amelyek szervesen csatlakoznak a szöveghez.

(Alain Sinou: *Comptoirs et villes coloniales du Sénégal* (Szenegáli kereskedelmi telepek és gyarmati városok), 1993, Paris, Karthala – ORSTOM, 364 old.)

(*Klió*, 1997, 6. évf., 2. sz., 105–108. old.)